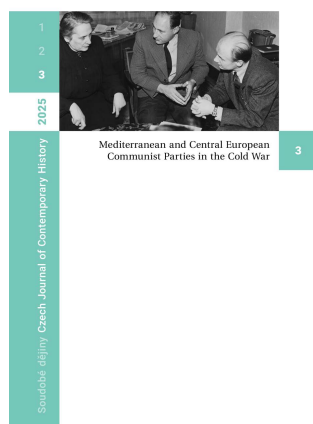

Zitierhinweis

Tůma, Oldřich: Rezension über: Tomáš Smetánka, Podívám se na to ráno. Pražské jaro 1968 v tajných dokumentech ministerstva zahraničí USA, Praha: Echo Media, 2018, in: Soudobé dějiny, 2020, 3/4, S. 759-761, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/d9b74e7288814f5795b431f80e26f515>

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Historického ústavu Jozefu Jablonickému. Oba byli postiženi normalizačními čistkami, Kamenec však nezastírá konflikty a posléze i osobní roztržku s Jablonickým, jakkoli bolestná pro něho byla (s. 94 a 119 n.).

Velmi podnětné jsou hovory Kamence a Michely o historikově „řemesle“. Pozornost věnují zejména snahám o vymazání a přepisování dějin, jak se projevily za komunismu, ale také po roce 1989. Na Slovensku se tehdy stali nositeli „konečných historických pravd“ historikové luďácké orientace. Kamenec se zamýšlí nad generačním faktorem ve vzájemném obcování historiků: „Každá nastupující generácia historikov sa chce viac či menej vymedziť voči svojim starším kolegom, no zároveň v istom zmysle musí aj na nich nadväzovať. Môže s ich prácami a hodnoteniami kvalifikovane polemizovať, no nesmie ich ignorovať...“ (s. 88) Problémom podľa něj je, když historikové podlehnou politické objednávce. Zaujme, že Kamenec uvádí jako příklad konstruktivních polemik spory Daniela Rapanta a dalších slovenských historiků s Václavem Chaloupeckým či Albertem Pražákem (s. 89). My ovšem víme (zejména díky výzkumům Milana Ducháčka), že jejich vztahy nebyly zbaveny trpkosti a vyostřených emocí. Sporná místa ve společných dějinách Slováků a Čechů se v 90. letech stala předmětem zkoumání Česko-slovenské komise historiků, v níž se Kamenec také výrazně uplatnil; sám ji hodnotí jako jednu z nejpłodnějších oblastí své činnosti.

„...dobře položená otázka alebo vyslovená hypotéza je v historikovej práci dôležitejšia a prínosnejšia než jednoznačná odpoveď o absolútnych ‘pravdách dejín’,“ tak zní jedna z tezí Ivana Kamence (s. 9). „...absolútne objektívny historik neexistuje, lebo jeho diela a interpretácie vychádzajú nielen z profesionálnych vedomostí, ale aj zo skutočnosti, že každý z nás je ovplyvnený aj svojimi občianskymi postojmi a inými individuálnymi

faktormi, akými sú národný, náboženský či sociálny pôvod, rodinná alebo školská výchova, osobné skúsenosti, atď.,“ rozvíjí pak úvahu nad dějepisovým postavením v procesu poznání (s. 90). Poslání historikovo vidí ve schopnosti „znepokojovať, provokovať a dávať ... podnety na premýšľanie“ (s. 156).

Naslouchá-li se zájmem mladý historik kolegovi o dvě generace zkušenějšímu a táže-li se jej zasvěceně a s pochopením, není to snad s naší civilizací tak zlé. Knižní vzpomínkový rozhovor Miroslava Michely s Ivanem Kamencem vzbudí pozornost zájemců o soudobé slovenské a české dějiny i o dějiny historiografie. Je jen škoda, že nakladatel nevybavil knihu rejstříkem osob a že v ní schází bibliografie alespoň Kamencových nejdůležitějších prací i jeho podrobnější biogram, než se vyskytuje na obálce.

Jiří Křestán

SMETÁNKA, Tomáš (ed.): *Podívám se na to ráno: Pražské jaro 1968 v tajných dokumentech ministerstva zahraničí USA*. Praha, Echo media 2018, 188 s., ISBN 978-80-270-4499-3.

Americké tajné dokumenty k historii pražského jara! Titul, který musí vzbudit zvědavost každého, koho jen trochu československý rok 1968 zajímá. Titul je ovšem poněkud marketingový a po otevření knihy následuje určité vystrážlivění. Dokumenty (a nejde zdaleka jen o dokumenty *Department of State*, tedy amerického Ministerstva zahraničí) byly tajné v době svého vzniku v roce 1968, samozřejmě. Nejsou ale tajné už více než dvacet let, od roku 1996, kdy byly vydány ve standardní řadě edic dokumentů k historii americké zahraniční politiky (*Foreign Relations of the United States, 1964–1968*, sv. XVII: *Eastern Europe*. Ed. James E. Miller.

Washington, United States Government Printing Office 1996). Z celkem 63 dokumentů, jež se týkají Československa a byly publikovány ve *FRUS* (dokumenty č. 37 až 99, s. 146–292), vybral editor českého vydání celkem 37 dokumentů. První je datován 2. prosince 1967, poslední 4. září 1968. Z dokumentů, které v edici *FRUS* spadají do období, jež si editor určil jako relevantní pro své téma, se v české edici neobjevily čtyři dokumenty a zařazeny nebyly ani další dokumenty z konce roku 1968. Těchto celkem jedenáct dokumentů asi editor nepovažoval za důležité; svá kritéria výběru ovšem uvádí jen vágně jako „dokumenty ... které se cele nebo převážně týkají politického vývoje v Československu v té době a jeho zahraničních souvislostí“ (s. 21).

Z dokumentů patřících do období mezi 2. prosincem 1967 a 4. zářím 1968, které nejsou zařazeny do českého výběru, se jen jeden (*FRUS*, 1964–1968, sv. XVII, č. 64) vskutku netýká vývoje v Československu a jeho zahraničních souvislostí. Další tři (*tamtéž*, č. 58, 62 a 63) ovšem ano a je škoda, že je editor pominul. Memorandum velvyslance USA v Praze Jacoba D. Beama pro podtajemníka pro politické záležitosti *Department of State* Charlese F. Bohlena (26. dubna 1968) se týká dvou témat, jež byla dlouhodobě kamenem úrazu mezi Československem a Spojenými státy a jež ovlivňovala podobu vztahů obou zemí i v roce 1968: československých nároků na vrácení zlata uloupeného nacisty a amerických nároků na náhradu za znárodněný majetek amerických firem v Československu. Telegram ministra zahraničí Deana Ruska velvyslanci USA při Severoatlantické alianci Harlanu Clevelendovi (11. května 1968) obsahoval instrukce, jak by se NATO mělo zachovat ohledně vývoje v Československu. Telegram velvyslance USA v Praze Beama adresovaný americkému Ministerstvu zahraničí (28. května 1968)

informuje o velvyslancově rozhovoru s československým ministrem zahraničí Jiřím Hájkem. Především tento poslední dokument je mimořádně zajímavý a je opravdu zvláštní, že byl z české edice vynechán. Náhorně ilustruje velmi chladnou podobu vztahů mezi USA a Československem a nulovou snahu Prahy na tom cokoli změnit.

Anotovaná edice nezahrnuje, jak již řečeno, posledních šest dokumentů z americké edice, které vznikly po 4. září 1968 (*FRUS*, 1964–1968, sv. XVII, č. 94–99). Jakkoli to není v úvodu nijak vysvětleno, považoval editor zřejmě další vývoj po srpnové intervenci už za méně důležitý a zajímavý. Následuje v tom perspektivu řady historiků, především tedy historiků západních, pro které historie pražského jara končí už okupací země vojsky Varšavské smlouvy. Což je ovšem omyl, srpnová invaze sice samozřejmě znamenala zásadní předěl, jejích cílů bylo ovšem v úplnosti dosaženo až mnohem později. Události mezi srpnem 1968 a dubnem 1969, nebo spíše až srpnem 1969 ještě k historii pražského jara patří. A do takto koncipovaného výběru amerických dokumentů by patřily nejen poslední dokumenty z roku 1968, ale přinejmenším i první dokumenty z období Nixonovy administrativy, jak byly publikovány ve *FRUS*, 1969–1972, sv. XXIX: *Eastern Europe; Eastern Mediterranean* (Washington, United States Government Printing Office 2007, č. 77–82).

Editor charakterizuje svou publikaci jako jistý doplněk k ediční řadě *Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970*, bohužel ale nenásleduje její ediční standardy. To nepřímě vysvětluje tím, že jeho edice je určena i nehistorikům, jimž chce především nabídnout čtenářský zážitek. Český (a vcelku spolehlivý) překlad amerických dokumentů ovšem usnadní práci i historikům. Jim ale bude chybět, že jednotlivé dokumenty nejsou identifikovány s dokumenty

ve *FRUS* (a už vůbec není uvedeno jejich archivní uložení). Historikovi i nehistorikovi bude užitečný seznam osob (Kdo byl kdo) s jejich stručnou charakteristikou. Nehistorikům budou asi velmi chybět věcné poznámky, jež by dokumenty, fakta i události v nich zmiňované objasnilly a zařadily do kontextu. Publikace až na několik výjimek (občasné poznámky překladatele) obsahuje jen překlad poznámek, jež provázely původní edici; ovšem nikoli všech. Někdy absence takových poznámek může opravdu znesnadnit pochopení textu. Kupříkladu americké dokumenty často (vlastně skoro vždy) užívají termíny *Czechs*, *Czech* ve významu „Čechoslováci“, „československý“. Je-li například příslušná pasáž telegramu, v němž ministr zahraničí Rusk pro americkou ambasádu v Praze hodnotí vývoj situace v Československu (*FRUS*, 1964–1968, sv. XVII, č. 55), přeložena slovy „jeho (tj. Dubčekovým) záměrem je čechocentrismus“ (*Podívám se na to ráno*, s. 28), je to sice z jazykového hlediska korektní, ale věcně to nedává smysl a nehistorikovi to musí čtenářský zážitek znesnadnit. Smyslu celé pasáže je třeba rozumět asi tak, že Dubčekovým záměrem je klást na první místo československé zájmy.

Pořádit překlad amerických dokumentů k československým událostem roku 1968 dalo jistě hodně práce a je to užitečný počín. Škoda že výsledná publikace nebyla připravena s respektem k elementárním pravidlům ediční práce. Stálo by to sice o něco více času a námahy, ale výsledný efekt by byl o mnoho větší.

Oldřich Tůma

ŠTÉR, Roman: *Člověk se srdcem na dlani: Deník Josefa Holce z konce II. světové války a prvních poválečných měsíců*. Praha, Národní archiv 2018, 182 s., ISBN 978-80-7469-084-6.

Deníky, válečné zápisky a další prameny osobní povahy jsou velice přínosnou a atraktivní sondou do „malých“ vojenských dějin, neboť vhodně doplňují pouhý výklad válečných operací o konkrétní lidské osudy a také umožňují poznat, jak válečné události a útrapy vnímali sami jejich aktéři. Roman Štér, který v současné době působí jako archivář v Národním archivu v Praze, kriticky editoval deníkové záznamy jednoho z účastníků druhého zahraničního odboje, podplukovníka ve výslužbě Josefa Holce. Anotovaná publikace je rozdělena do dvou hlavních částí, úvodní odborné studie mapující Holcův bezpochyby zajímavý život a vlastní kritické edice deníkových záznamů z období od 31. března do 15. října 1945. Publikaci ztraktivňuje i fakt, že editor byl během práce na ní v osobním kontaktu s Josefem Holcem. Pravděpodobně i díky tomu je text doplněn bohatými fotografickými přílohami. Čtenář si tak může prohlédnout většinu fotografií, které jsou zmíněny v deníkových záznamech.

Jak editor píše v úvodní studii, volýňský Čech Josef Holec sloužil ve válečném období postupně v uniformách polské a poté Rudé armády, posléze padl do německého zajetí, z něhož byl souhrou okolností propuštěn. Po propuštění se Holec zapojil do ilegální odbojové organizace Blaník a po osvobození Volyně vstoupil do československých vojenských jednotek v Sovětském svazu. V československé armádě sloužil až do 19. prosince 1945, kdy byl demobilizován. Holec se poté usadil v obci Tvršice na Žatecku a pod vlivem únorových událostí roku 1948 vstoupil do Judexovy odbojové protikomunistické organizace, kde působil až do svého